

12.8. DALYVIŲ, PUSDALYVIŲ IR PADALYVIŲ KIRČIAVIMAS

12.8.1. **Vienų veikiamųjų esamojo laiko dalyvių vyriškosios giminės** vienaskaitos ir daugiskaitos vardininkas turi kirčiuotą galūnę (*nešq̄s, nešq̄, kalbq̄s, kalbq̄, sukq̄s, sukq̄*), kitų – kamieną (*áugq̄s, áugq̄, dírbaq̄s, dírbaq̄, šaũkiq̄s, šaũkiq̄*). Ga l ū n ė kirčiuojama tų dalyvių, padarytų iš dviskiemenių veiksmažodžių, kurie esamajame laike, gavę kurį nors priešdėlį *ap-*, *at-*, *į-*, *iš-*, *nu-*..., išskyrus priešdėlį *per-*, atitraukia kirtį į tą priešdėlį, pvz.: *nėša, atneša – nešq̄s, nešq̄; kal̄ba, sùkalba – kalbq̄s, kalbq̄; sùka, nùsuka – sukq̄s, sukq̄*, o k a m i e n a s – tų, kurie esamajame laike, gavę kurį nors priešdėlį, kirčio neatitraukia, pvz.: *áuga, užáuga – áugq̄s, áugq̄; dírba, apdírba – dírbaq̄s, dírbaq̄*. Tačiau dabartinėje bendrinėje kalboje vis labiau linkstama ir šiuos vardininkus kirčiuoti galūnėje, pvz.: *augq̄s, augq̄; dirbq̄s, dirbq̄*.

Jei priešdėlinis veiksmažodis esamajame laike turi kirčiuotą priešdėlį, tai iš to veiksmažodžio padarytas dalyvis vyriškosios giminės vienaskaitos ir daugiskaitos vardininke turi kirčiuotą galūnę, o moteriškosios – priešdėlį, pvz.: *pàkalba – pakalbq̄s, pakalbq̄*, bet: *pàkalbanti, pàkalbančios*. Kituose veikiamųjų dalyvių vyriškosios ir moteriškosios giminės linksniuose kirtis yra priešdėlyje.

Vienaskaita

V. <i>kalbq̄s</i>	<i>kal̄banti</i>	<i>pakalbq̄s</i>	<i>pàkalbanti</i>
K. <i>kal̄bančio</i>	<i>kal̄bančios</i>	<i>pàkalbančio</i>	<i>pàkalbančios</i>
N. <i>kal̄bančiam</i>	<i>kal̄bančiai</i>	<i>pàkalbančiam</i>	<i>pàkalbančiai</i>
G. <i>kal̄bantį</i>	<i>kal̄bančią</i>	<i>pàkalbantį</i>	<i>pàkalbančią</i>
Įn. <i>kal̄bančiu</i>	<i>kal̄bančia</i>	<i>pàkalbančiu</i>	<i>pàkalbančia</i>
Vt. <i>kal̄bančiame</i>	<i>kal̄bančioje</i>	<i>pàkalbančiame</i>	<i>pàkalbančioje</i>
Š. <i>kalbq̄s</i>	<i>kal̄banti</i>	<i>pakalbq̄s</i>	<i>pàkalbanti</i>

Daugiskaita

V. <i>kalbq̄</i>	<i>kal̄bančios</i>	<i>pakalbq̄</i>	<i>pàkalbančios</i>
K. <i>kal̄bančių</i>	<i>kal̄bančių</i>	<i>pàkalbančių</i>	<i>pàkalbančių</i>
N. <i>kal̄bantiems</i>	<i>kal̄bančioms</i>	<i>pàkalbantiems</i>	<i>pàkalbančioms</i>
G. <i>kal̄bančius</i>	<i>kal̄bančias</i>	<i>pàkalbančius</i>	<i>pàkalbančias</i>
Įn. <i>kal̄bančiais</i>	<i>kal̄bančiomis</i>	<i>pàkalbančiais</i>	<i>pàkalbančiomis</i>
Vt. <i>kal̄bančiuose</i>	<i>kal̄bančiose</i>	<i>pàkalbančiuose</i>	<i>pàkalbančiose</i>
Š. <i>kalbq̄</i>	<i>kal̄bančios</i>	<i>pakalbq̄</i>	<i>pàkalbančios</i>

P a s t a b a . Ilgosios vyriškosios giminės dalyvių formos (su *-antis* arba *-intis*) kirčiuojamos taip pat kaip ir moteriškosios giminės, pvz.: *kal̄bantis, mýlintis* (vns.), *kal̄bantys, mýlintys* (dgs.) ir *pàkalbantis, nemýlintis* (vns.), *pàkalbantys, nemýlintys* (dgs.).

12.8.2. **Veikiamieji būtojo kartinio laiko dalyviai** išlaiko veiksmažodžio to paties laiko trečiojo asmens kirtį ir priegaidę, tik niekada neturi kirčio priešdėlyje, išskyrus priešdėlį *per-*, pvz.: *nėšė – nėšęs, -usi, nėšusio, -ios, nėšusiam, -iai, nėšusį, -ią, nėšusiu, -ia, nėšusiame, -ioje; nėšę, -usios, nėšusiu, nėšusiams, -ioms, nėšusius, -ias, nėšusiais, -iomis, nėšusiuose, -iose; atnešė – atnėšęs, -usi, atnėšusio, -ios...* (visais atvejais – pastovus kirtis).

12.8.3. **Veikiamieji būtojo dažninio ir būsimosios laiko dalyviai** išlaiko bendraties kirtį ir priegaidę visuose linksniuose, pvz.:

nėsti – nėsdavęs, -usi, nėsdavusio, -ios, nėsdavusiam, -iai, nėsdavusį, -ią, nėsdavusiu, -ia, nėsdavusiame, -ioje; nėsdavę, -usios, nėsdavusių, nėsdavusiems, -ioms, nėsdavusius, -ias, nėsdavusiais, -iomis, nėsdavusiuose, -iose; nėsti – nėšiąs, -ianti, nėšiančio, -ios, nėšiančiam, -iai, nėšiantį, -čią, nėšiančiu, -ia, nėšiančiame, -ioje; nėšią, -iančios, nėšiančių, nėšiantiems, -čioms, nėšiančius, -ias, nėšiančiais, -iomis, nėšiančiuose, -iose; atnėšiąs, atnėšianti... (visų – pastovus kirtis).

12.8.4. Neveikiamieji esamojo laiko dalyviai, padaryti iš dviskiemenių o asmenuotės ir daugiaskiemenių veiksmažodžių, turi to paties laiko veiksmažodžio trečiojo asmens kirtį ir priegaidę ir kirčiuojami pagal 1-ąją kirčiuotę, pvz.:

skaīto – skaītomas, -a, skaītomo, -os, skaītomam, -ai... (1);

gyvėna – gyvėnamas, -a, gyvėnamo, -os, gyvėnamam, -ai... (1).

Neveikiamieji esamojo laiko dalyviai, padaryti iš (i)a ir i asmenuotės dviskiemenių veiksmažodžių, turi nepastovų kirtį ir kirčiuojami pagal 3^a arba 3^b kirčiuotę, pvz.:

kaība – kaībamas, -à, kaībamo, -òs, kalbamám, kaībamaī, kaībamaę, kaībamu, -a, kalbamamè, -ojè; kalbami, kaībamos, kaībamų, kaībamiems, -óms, kaībamus, -as, kaībamaīs, -omīs, kaībamuosè, -osè (3^b);

mýli – mýlimas, -à, mýlimo, -òs, mylimám, mýlimaī, mýlimaę, mýlimu, -a, mylimamè, -ojè; mylimi, mýlimos, mylimų, mylimiems, -óms, mýlimus, -as, mylimaīs, -omīs, mylimuosè, -osè (3^a).

Taip pat kirčiuojami ir priešdėliniai neveikiamieji dalyviai, pvz.: *neapsāko – neapsākomas, -a, neapsākomo, -os* (1). Tik tie dalyviai, kurie padaryti iš veiksmažodžių, atitraukiančių kirtį į priešdėlį, turi kirtį, šokinėjantį nuo galūnės į priešdėlį, pvz.:

kaība, sùkalba – sùkalbamas, -à, sùkalbamo, -òs, sukalbamám, sùkalbamaī, sùkalbamaę, sùkalbamu, -a, sukalbamamè, -ojè; sukalbami, sùkalbamos, sukalbami, sukalbamiems, -óms, sùkalbamus, -as, sukalbamaīs, -omīs, sukalbamuosè, -osè (3^{4b}).

12.8.5. Neveikiamieji būtojo laiko dalyviai, padaryti iš dviskiemenės bendraties, kirčiuojami kaip dviskiemeniai 3-iosios arba 4-osios kirčiuotės būdvardžiai, pvz.:

láukti – láuktas, -à, láuкто, -òs, lauktám, láuktai... (3) (žr. 9.1.1);

nėsti – nėštas, -à, nėšto, -òs, neštám, nėštai... (4) (žr. 9.1.2).

Dalyviai, padaryti iš daugiaskiemenės bendraties, kirčiuojami pastoviai (pagal 1-ąją kirčiuotę) ir išlaiko bendraties kirčio vietą bei priegaidę, pvz.:

turėti – turétas, -a, turéto, -os, turétam, -ai... (1);

šokinti – šokintas, -a, šokinto, -os, šokintam, -ai... (1).

Priešdėliniai šio laiko dalyviai, padaryti iš dviskiemenės tvirtapradės bendraties, kirčiuojami kaip trečiosios (3) kirčiuotės būdvardžiai, pvz.: *išgérti – išgértas, -à, paléisti – paléistas, -à*, o padaryti iš tvirtagalę ar trumpą šaknį turinčios bendraties, turi kirtį, šokinėjantį nuo galūnės į priešdėlį – tokį pat kaip atitinkami esamojo laiko neveikiamieji dalyviai, pvz.: *sušaūkti – sušauktas, -à (3^b), ištikti – ištiktas, -à (3^b)* (plg. *sùkalbamas, -à*).

12.8.6. Neveikiamieji būsimojo laiko dalyviai, padaryti iš dviskiemenių bendračių, priešdėliniai ir nepriešdėliniai, yra trečiosios (3^a arba 3^b) kirčiuotės, pvz.: *būti – búsimas, -à (3^a); deñgti – deñgsimas, -à (3^b)*, o padaryti iš daugiaskiemenių bendračių – pirmosios (1) kirčiuotės ir išlaiko bendraties kirčio vietą, pvz.: *darýti – darýsimas, -a*.

P a s t a b a . Neveikiamieji būsimojo laiko dalyviai, išskyrus žodį *búsimas, -à*, retai kalboje bevartojami.

12.8.7. Reikiamybės dalyviai, padaryti iš dviskiemenių bendračių, be priešdėlių ir su priešdėliais, išlaiko bendraties kirčio vietą bei priegaidę ir yra trečiosios (3^a arba 3^b) kirčiuotės, pvz.: *láukti – láuktinas, -à (3^a), paláuktinas, -à (3^a); šaūkti – šaūktinas, -à (3^b), pašaūktinas, -à (3^b); lìkti – lìktinas, -à*

(3^b), *paliktinas*, -à (3^b), o padaryti iš daugiaskiemenių bendračių – pirmosios (1) kirčiuotės, pvz.: *karpýti* – *karpýtinas*, -a, *sukarpýtinas*, -a; *áiškinti* – *áiškintinas*, -a, *paáiškintinas*, -a.

12.8.8. **Įvardžiuotiniai dalyviai.** Veikiameji visų laikų įvardžiuotiniai dalyviai kirčiuojami taip pat kaip ir paprastieji, pvz.:

dìrbąs (ir *dìrbantis*), -anti – *dìrbantysis*, *dìrbančioji*;

dìrbęs (ir *dìrbusis*), -usi – *dìrbusysis*, *dìrbusioji*;

dìrbdavęs (ir *dìrbdavusis*), -usi – *dìrbdavusysis*, *dìrbdavusioji*;

dìrbsiąs (ir *dìrbsiantis*), -ianti – *dìrbsiantysis*, *dìrbsiančioji* (visų pastovus kirtis).

Tik tie veikiamųjų esamojo laiko dalyvių vyriškosios giminės vienaskaitos vardininkai, kurių neįvardžiuotinės trumposios formos turi galūninį kirtį, yra kirčiuojami galūnėje, pvz.: *nešąs* – *nešantysis*, *nėšančioji*.

Neveikiameji įvardžiuotiniai dalyviai, padaryti iš o asmenuotės ir visų daugiaskiemenių veiksmažodžių, kirčiuojami pastoviai, kaip ir atitinkami paprastieji, pvz.:

rāšomas, -a ir *rāšomasis*, *rāšomoji*;

áuklėjamas, -a ir *áuklėjamasis*, -oji;

rašýtas, -a ir *rašýtasis*, *rašýtoji*.

Pastaba. Tačiau šios rūšies įvardžiuotiniai dalyviai, ypač sudaiktavardėję, neretai kirčiuojami ir nepastoviai, pvz.: *rašomàsis* (darbas), *valgomàsis* (kambarys).

Neveikiameji įvardžiuotiniai dalyviai, padaryti iš (i)a ir i asmenuotės dviskiemenių veiksmažodžių, kirčiuojami nepastoviai, kaip ir atitinkami įvardžiuotiniai būdvardžiai, pvz.:

peřkamas, -à (3^b) ir *perkamàsis*, -óji, *peřkamojo*, -óšios, *perkamájam*, *peřkamajai*, *peřkamajį*, -ąją, *perkamúoju*, -ąja, *perkamájame*, -ójoje; *perkamíeji*, *peřkamosios*, *perkamújy*, *perkamíesiams*, -óšioms, *perkamúosius*, -ąšias, *perkamaíšiais*, -óšiomis, *perkamuóšiuose*, -óšiose;

pirktas, -à (4) ir *pirktàsis*, *pirktóji*;

pirksimas, -à (3^b) ir *pirksimàsis*, *pirksimóji*.

12.8.9. **Pusdalyviai**, padaryti iš dviskiemenių bendračių, turi nepastovų kirtį, pvz.:

gìrti – *gìrdamas*, *girdamà*, *girdamì*, *girdamos*;

šáukti – *šáukdamas*, *šaukdamà*, *šaukdamì*, *šaukdamos*.

Pusdalyviai, padaryti iš daugiaskiemenių bendračių, kirčiuojami pastoviai ir išlaiko bendraties kirčio vietą ir priegaidę, pvz.:

vadinti – *vadindamas*, *vadindama*, *vadindami*, *vadindamos*;

skaitýti – *skaitýdamas*, *skaitýdama*, *skaitýdami*, *skaitýdamos*;

lūkuriuoti – *lūkuriuodamas*, *lūkuriuodama*, *lūkuriuodami*, *lūkuriuodamos*.

12.8.10. **Padalyviai** išlaiko kirčio vietą ir priegaidę tų veiksmažodžio formų, iš kurių jie padaromi, pvz.:

sāko – *sākant*, *sāké* – *sākius*, *sakýdavo* – *sakýdavus*, *sakýsi* – *sakýsiant*;

àtneša – *àtnešant*, *atnėšdavo* – *atnėšdavus*, *atnėšti* – *atnėšiant*, bet *àtnešė* – *atnėšus* (priešdėlinių būtojo kartinio laiko padalyvių kirtis į priešdėlį nenušoka).

12.8.11. **Sangražiniai dalyviai, pusdalyviai ir padalyviai** kirčiuojami kaip paprastieji dalyviai, pusdalyviai ir padalyviai, tik dalyviai, kurie turi kirtį galūnėje, gavę sangražos formantą (-sì, -s), kirtį atitraukia į šaknį, pvz.:

nešąs, *nešą* – *nėšąsis*, *nėšąsi*;

kalbąs, *kalbą* – *kaĩbąsis*, *kaĩbąsi*.